

Рішення
разової спеціалізованої ради ДФ 57.292.2024
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Анастасія Віталіївна Шаповал, 1996 року народження, громадянка України, освіта вища: у 2019 році закінчила Одеський національний університет імені І.І. Мечникова та отримала ступінь магістра за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини»; у 2019 році закінчила Одеський національний економічний університет та отримала ступінь магістра за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування». У 2020 році вступила в аспірантуру Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, де успішно виконала акредитовану освітньо-наукову програму 292 «Міжнародні економічні відносини» підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, м. Одеса від «23» квітня 2024 року № 738-18, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради – Ірини ЛОМАЧИНСЬКОЇ, доктора економічних наук, доцента, завідувачки кафедри економіки та підприємництва Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Рецензентів – Марини ЧАЙКОВСЬКОЇ, доктора економічних наук, професора, професорки кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Галини АЛЕКСЕЄВСЬКОЇ, доктора філософії, доцентки кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Офіційних опонентів – Ганни ДУГІНЕЦЬ, доктора економічних наук, професора, завідувачки кафедри світової економіки Державного торговельно-економічного університету;

Ігоря КРИШОВ'ЯЗЮКА, кандидата економічних наук, професора, професора кафедри підприємництва, торгівлі та логістики Луцького національного технічного університету,

на засіданні «24» червня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» Анастасії ШАПОВАЛ на підставі публічного захисту дисертації «Розвиток IT-сектору в країнах Центральної та Східної Європи в умовах фінансово-економічної нестабільності» за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Дисертацію виконано в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова, м. Одеса.

Науковий керівник – Сергій ЯКУБОВСЬКИЙ, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, виконаного державною мовою. У роботі містяться нові науково обгрунтовані результати дослідження щодо розвитку IT-сектору країн Центральної та Східної Європи в умовах фінансово-економічної нестабільності. Дисертаційне дослідження є продуктом особистого наукового здобутку, у якому містяться одержані наукові висновки, рекомендації та положення. Отримані результати дослідження у дисертації є належно обгрунтованими та достовірними. Ступінь достовірності проведених досліджень, висновків та рекомендацій забезпечено за допомогою використання відповідних методів дослідження та сучасної інформаційно-статистичної бази. Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 13 наукових публікацій за темою дисертації, з них 6 відповідають вимогам пунктів 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Загалом, 4 статті представлені у фахових виданнях України категорії «Б» та дві публікації представлені в зарубіжних виданнях, що індексуються в базі Scopus. Крім того, основні положення дисертаційної роботи представлені 5 тезами апробаційного характеру та у двох розділах (в співавторстві) колективних монографій.

Наукові фахові видання України:

1. Shapoval, A.V., & Yakubovskiy, S.O. (2022). Investment component of transnationalization during COVID-19 pandemic on the example of international corporations. *The Actual Problems of Regional Economy Development*, 1(18). DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.18.147-157>.

2. Shapoval, A.V., & Yakubovskiy, S.O. (2023). The impact of specific factors on the revenue of the IT sectors in Poland and the Czech Republic. *Actual Problems of International Relations*, 154, 82–93. DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2023.1.154.82-93>.

3. Shapoval, A.V., & Yakubovskiy, S.O. (2024). The factors of development of the IT-sector in times of economic instability: the example of Hungary and Bulgaria. *Entrepreneurship and innovation*, 30, 107–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/30.17>.

4. Shapoval, A.V. (2024). Study of the general situation of IT in Ukraine in determining the factors influencing the economic performance of the segment. *Odesa National University Herald. Economy*, 29, 1(99), 41–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/1-99-7>.

Статті у періодичних наукових виданнях проіндексованих у базі Scopus, Q4:

5. Dominese, G., Shapoval, A.V., Pichugina, J.V., & Yakubovskiy, S.O. (2022). The Impact of Tax Rates on the Economic Performance of IT Companies: The Case of Moldova and Romania. *Journal Transition Studies Review*, 29(2). DOI: <https://doi.org/10.14665/1614-4007-29-2-007>.

Статті у періодичних наукових виданнях проіндексованих у базі Scopus, Q3:

6. Yakubovskiy, S., Dominese, G., Rodionova, T. ., & Shapoval, A. (2021). Impact of Transnational Corporations Activity on the Economic Development of Ukraine. *Journal Transition Studies Review*, 28(1), 121-134. DOI: <https://doi.org/10.14665/1614-4007-28-1-009>.

Інші публікації, що відображають основні результати дисертації:

7. Шаповал, А.В., & Якубовський, С.О. (2020). НДДКР як основа зростання багатонаціональних підприємств. Багатонаціональні підприємства та глобальна економіка. Київ: Центр учбової літератури, 167–183.

8. Шаповал, А.В., & Якубовський, С.О. (2022). Роль транснаціональних корпорацій у вирішенні глобальних проблем сучасності. Імперативи розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобальних викликів. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 298–314.

Праці які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Shapoval, A.V., & Yakubovskiy, S.O. (2022) The Impact of State Support on the Economic Performance of Companies ICT Sector. 2022 IEEE 9th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T), 359-363. DOI: <https://doi.org/10.1109/PICST57299.2022.10238494>.

10. Шаповал, А.В. (2021). Компанії США та ЄС як посередники співпраці між країнами. Соціально-економічний та політичний розвиток в умовах європейської інтеграції. Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 67-69.

11. Шаповал, А.В. (2022). Стан іноземних інвестицій в Україні в умовах війни. Соціально-економічний та політичний розвиток країн у сучасних умовах: збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 100–102.

12. Шаповал, А.В. (2023). Переїняття досвіду країн ЦСЄ для розвитку українського ІТ-сектору. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції «Зовнішні та внутрішні аспекти фінансової безпеки України:

виклики та перспективи». Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, 175–176.

13. Шаповал, А.В. (2023). Загальний огляд впливових факторів на ефективність ІТ-сегмента в Україні. Творчий внесок професора Антона Філіпенка у навчально-науковий процес економічних спеціальностей вищих навчальних закладів України: матеріали наукового симпозиуму. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 180–181.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

Марина Петрівна Чайковська, доктор економічних наук, професор, професорка кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Виступ позитивний. Висловлені зауваження:

1) Обмеженість дослідження шістьма країнами регіону, а також обмежений набір факторів впливу, що може обмежити результати моделювання. Хоча більш широкий вибір країн дозволив би здійснити більш повне оцінювання стану ІТ-сектору в цілому регіоні Центральної та Східної Європи, обмеження можна пояснити критеріями обрання країн для аналізу та перейняттям досвіду. Однак, обмежений набір факторів потребує додаткового роз'яснення, оскільки, наприклад в роботі у розділі 1 було представлено НДДКР, як інвестиційну складову розвитку підприємств, проте далі не було представлено даного фактору впливу у розділі 2 та розділі 3.

2) В роботі відзначається відсутність застосування широкого спектра методів на користь використання економіко-математичного моделювання: кореляційних та регресійних методів. Однак важливо врахувати, що розширення методичного арсеналу, включаючи багатопідходове моделювання, таке як імітаційні методи, може значно збагатити отримані результати та розширити їх область застосування.

Галина Сергіївна Алексєєвська, доктор філософії, доцентка кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Одеського

національного університету імені І.І. Мечникова. Виступ позитивний. Висловлені зауваження:

1) У 2 розділі дисертаційної роботи, на прикладі країн регіону Центральної та Східної Європи, а також у 3 розділі, присвяченому Україні, зазначено, що серед підприємств ІТ-сектору переважають мікро, малі та середні підприємства (ММСП), які становлять понад 90% від усіх представників ІТ-сектору, але аналіз в роботі ґрунтується на узагальнених даних всього сектору з урахуванням всіх видів підприємств. Враховуючи це, слід зазначити що, для підвищення наочності та повноти дослідження, було б доцільно доповнити роботу аналізом розподілу показників результативності саме для ММСП. Таке доповнення дозволило б продемонструвати переважання ММСП та підкреслити необхідність залучення і створення підприємств великого типу в ІТ-сектор. Зокрема, варто відобразити, як саме розподіляються доходи, прибуток, кількість співробітників та інші ключові показники між мікро, малими, середніми та великими підприємствами. Це дозволило б поглибити розуміння структурних особливостей ІТ-сектору в зазначеному регіоні і обґрунтувало б стратегії розвитку, спрямовані на підтримку та стимулювання великих підприємств.

2) У дисертаційній роботі в 3 розділі зазначено необхідні компоненти для покращення показників результативності ІТ-сектору та представляє сценарії змін при впровадженні більшої кількості працівників у ІТ-секторі. Однак, робота могла б значно виграти, якби були детальніше представлені сценарії розвитку та прогнози для кожного з визначених факторів впливу: податкової політики, освітньої складової та робочої сили (заробітна плата, витрати на працівників). Наприклад, прогнозування результативності: розробка прогнозних моделей, що демонструють, як різні комбінації змін у податковій політиці, освітній складовій та факторів робочої сили впливатимуть на ключові показники результативності ІТ-сектору в довгостроковій перспективі при створенні прогнозів.

Ганна Володимирівна Дугінець, доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри світової економіки Державного торговельно-економічного університету. Виступ позитивний. Висловлені зауваження:

1) У дисертаційній роботі велика увага приділяється аналізу впливу різноманітних факторів на результативність підприємств у секторі інформаційних технологій, зокрема податкової політиці. Основними аспектами податкового навантаження, які розглядалися, є податок на прибуток, податок на доходи та соціальні внески підприємств. Під час аналізу та побудови економіко-математичних моделей взаємозв'язку між показниками результативності підприємств та зазначеними податковими ставками, основна увага була приділена агрегованій сумі цих податків. Однак, розгляд та порівняння впливу кожного з цих податків окремо, а також їх сукупність при побудові моделей може привести до більш глибокого розуміння механізмів фіскального регулювання та їх впливу на розвиток ІТ-сектору.

2) У другому розділі дисертантка здійснила ґрунтовний аналіз стану ІТ-сектору країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), обравши для дослідження Молдову, Румунію, Чехію, Польщу, Болгарію та Угорщину. На основі зібраних та оброблених даних, дисертантка зробила висновки щодо загального стану ІТ-сектору в регіоні ЦСЄ, окресливши основні тенденції. Однак, варто зауважити, що в роботі не було розглянуто інші країни регіону, такі як Словаччина, Словенія, Хорватія, Латвія, Литва, Естонія та інші. Це створює певні обмеження для повного розуміння ситуації в ІТ-секторі Центральної та Східної Європи. Залучення ширшого кола країн до аналізу дозволило б надати більш комплексну картину, що відобразила б різноманіття підходів до розвитку ІТ-сектору та покращило узагальнені висновки.

3) У другому розділі дисертаційної роботи для кожної країни в дослідженні було розглянуто два основні типи моделей залежності показників результативності: перші, відображають кожну складову розвитку ІТ-сектору окремо (такі як освітня складова, податкова політика та робоча сила); другі, що включають показники з кожної із запропонованих складових розвитку у спільну модель. Проте для більш глибокого розуміння та наукового обґрунтування методології дослідження, доцільним було б пояснення дисертанткою причин проведення обох типів аналізу.

4) У другому розділі роботи проаналізовано стан та динаміку розвитку ІТ-секторів країн Центральної та Східної Європи, в той час, як в третьому розділі дисертантка аналогічно дослідила Україну, виявивши її специфіку в контексті регіональних тенденцій. Проте робота могла б виграти від більш поглибленого та наочного порівняння отриманих результатів України з країнами ЦСЕ, які представлені у 2 розділі. Даний підхід дозволив би чітко окреслити сильні та слабкі сторони українського ІТ-сектору, визначивши напрями для покращення на основі успішних практик інших країн, і посилює наукову та практичну цінність отриманих результатів дисертанткою.

5) У п. 3.3. дисертаційної роботи було застосовано моделювання на панельних даних для аналізу та визначення факторів впливу на результативність ІТ-підприємств в Україні з використанням тесту на опущені змінні, який був представлений у п. 1.3. Однак, для більш глибокого осмислення та вичерпного розкриття сутності використаного тесту, було б відповідним та обґрунтованим розширити теоретичні основи у п. 1.3. та привести аналіз робіт попередників, в яких використовується цей чи схожий тест.

Ігор Володимирович Кривов'язюк, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, торгівлі та логістики Луцького національного технічного університету. Виступ позитивний. Висловлені зауваження:

1) У роботі виявлено проблематику, пов'язану з неоднозначним використанням термінології, що стосується концепцій сектору інформаційних технологій (ІТ) та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). У п. 1.1 відсутнє чітке теоретичне розмежування між поняттями цих секторів. Аналіз вивчень цих понять був би доцільним, оскільки на початку 2000-х років ці терміни часто використовувалися взаємозамінно. Слід зазначити, що сектор ІТ охоплював не лише інформаційні технології, а й інформаційно-комунікаційні технології. Чітке пояснення позицій стосовно термінології цих секторів дозволило б краще зрозуміти матеріал роботи.

2) Дисертанткою на високому рівні розкрито та проаналізовано три основні групи факторів впливу на показники результативності підприємств ІТ-сектору в країнах Центральної та Східної Європи: освітня складова, податкова політика та показники робочої сили. Однак результати роботи були б покращені та мали б ще більше практичне значення при додаванні до даної групи показників інвестиційної складової розвитку, що згадувалась в п. 1.2.

3) Дисертаційна робота містить ґрунтовні результати авторських досліджень факторів, що впливають на результативність підприємств ІТ-сектору в країнах Центральної та Східної Європи, зокрема й в Україні. Високо оцінюючи проведений автором аналіз, слід все ж зазначити недостатню увагу до освітньої складової як однієї з груп впливу. Представлені показники освітньої групи факторів є досить обмеженими як у часових рамках, так і в кількісних показниках, обраних для дослідження. Незважаючи на вагому аргументацію щодо вибору періодів дослідження та показників, варто також розглянути фінансування з боку держав на освітню складову за конкретним спрямуванням на пріоритетні галузі знань та окремі спеціальності. Зокрема, було б доцільно дослідити бюджетні кошти, спрямовані на галузь знань 12 «Інформаційні технології», що дозволило б надати більш наочний результат запропонованих економіко-математичних моделей.

4) У п. 3.3 дисертаційної роботи дослідницею були розглянуті остаточні моделі факторів впливу на результативність підприємств в ІТ-секторі України, відповідно до аналізу, представленого у п. 3.2 без врахування освітніх факторів впливу. Проте, дисертанткою відзначено необхідність підвищення привабливості освітніх закладів, що має важливе значення для отримання спеціалізованої освіти в галузі інформаційних технологій. Враховуючи це, пропонується використання аналізу на основі панельних даних та тесту на пропущені зміни, включаючи освітню складову протягом п'ятирічного періоду, з метою уточнення отриманих результатів та обґрунтування необхідності подальшого дослідження впливу освітнього компонента на розвиток ІТ-сектору в Україні.

Ірина Анатоліївна Ломачинська, доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри економіки та підприємництва Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Виступ позитивний. Без зауважень.

Результати відкритого голосування:

подано голосів – п'ять,

«За» – п'ять,

«Проти» – немає,

«Утримались» – немає.

На підставі прилюдного захисту дисертації та результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада Одеського національного університету імені І.І. Мечникова ДФ 57.292.2024 присуджує Анастасії ШАПОВАЛ ступінь доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої
ради

Ірина ЛОМАЧИНСЬКА

